

GRACJANA DUTKIEWICZ

Akademia Marynarki Wojennej w Gdyni

Wydział Nauk Humanistycznych i Społecznych

e-mail: g.dutkiewicz@amw.gdynia.pl

ORCID: 0000-0002-0028-4563

DOI: 10.34813/ptr1.2022.3

Wspólnota w refleksji papieża Franciszka

Community in the reflection of Pope Francis

Abstract. The subject of this article is the social teaching of Pope Francis, devoted to the dreams of the development of a world community that supports peoples and nations in an international, state, regional and local context. A community in which all help each other, in particular based on universal fraternity and social friendship, presented in the encyclical *Fratelli tutti* of 2020. In his view, devoid of both good and critical assessment and limited only to a general description. Moreover, the article presents elements concerning the teaching of Catholic social teaching towards a human community united in building peace, solidarity, justice and common good, in the sense of community of people and nations, as well as in the face of the values and duties of citizens, rulers and state authorities. It aims to show the attitude of the Catholic Church to the development of communities and the changes taking place in them, related, inter alia, to the challenges and problems for the integral development of these communities, in various periods of history, as well as in today's globalizing world, in order to present them against the background of the reflections of Pope Francis relating to this issue, and thus answering the question – what to develop in an international community based on the above values?

Keywords: community, Pope Francis, fraternity, social friendship, peace, solidarity, justice, common good, catholic social teaching, social teaching

Uwagi wstępne

Zajmowanie się człowiekiem żyjącym we wspólnotach oraz poszukiwanie praktycznych rozwiązań w kontekście współżycia społecznego, gospodarczego i politycznego, przede wszystkim w odniesieniu do jego zbiorowych problemów, to kluczowe zagadnienia podejmowane przez katolicką naukę społeczną, wśród których szczególne miejsce zajmują rozważania rozwijane i prezentowane w społecznych encyklikach papieży, poczynawszy od encykliki papieża Leona XIII pt. *Rerum novarum* z 1891 r. W ogólnym przesłaniu podkreślają one, że wszyscy mieszkańcy wspólnot państwowych powinni zbiorowo działać, kierując się swoimi powinnościami, moralnym postępowaniem i wartościami, by dążyć do realizacji dobra wspólnego jak tylko to możliwe. Dlatego rozwiązywanie problemów tych wspólnot powinno odbywać się w ramach wspólnotowych dążeń uznających godność i prawa każdej osoby ludzkiej. We współczesnym świecie potrzebę tę wyraźnie podkreśla papież Franciszek w encyklice *Fratelli tutti*, poświęconej rozwojowi powszechnego braterstwa i przyjaźni społecznej. Jej przedmiotem jest m.in. troska o pokój, solidarność, sprawiedliwość i dobro wspólne w odniesieniu do wspólnoty światowej, którą przeciwstawia się malejącemu poczuciu przynależności do jednej rodziny ludzkiej. Również w encyklice papieża Franciszka pt. *Laudato si* z 2015 r., poświęconej trosce o wspólny dom, nie zabrakło nauczania na temat jednoczenia się wspólnot na rzecz ich zrównoważonego i zintegrowanego rozwoju.

W niniejszych rozważaniach przez wspólnotę rozumieć należy wspólnotę światową, międzynarodową, wspólnoty państwowe oraz wspólnoty o charakterze regionalnym i lokalnym, jako zbiorowości oparte na relacjach międzyludzkich, których podstawą są wspólne cele i poczucie obowiązku wobec wszystkich członków wspólnoty, pragnących urzeczywistniać ich dobro wspólne. By ich rozwój przebiegał właściwie, wartości te opierają się na wzajemnych stosunkach społecznych i kształtowaniu więzi wspólnotowych, wynikających ze współżycia społecznego, podobieństwa sytuacji życiowej, integracji społecznej oraz zaspokajania potrzeb (Szacki, 2002, s. 439–447; Załęski, 2011, s. 72–81; „wspólnota”). Jest ona zatem ukierunkowana na uznanie godności i praw każdej osoby ludzkiej w ramach otwartej braterskiej współpracy i przyjaźni społecznej (Franciszek, 2020, nr 6–8).

Wspólnota w nauczaniu katolickiej nauki społecznej

W nauczaniu katolickiej nauki społecznej, prezentującej problemy społeczne, gospodarcze i polityczne wspólnot różnych czasów oraz obowiązki obywateli względem tych wspólnot, do życia w braterstwie i przyjaźni społecznej na rzecz pokoju, solidarności, sprawiedliwości i dobra wspólnego nawiązują społeczne encykliki papieży (Dutkiewicz, Charuta-Kojkoł i Męczkowska-Christiansen, 2021, s. 117–122; Dutkiewicz i Piwnicki, 2021, s. 107–112; Kusiak, 2017, s. 121–132; Łużyński, 2012, s. 69–82; Skorowski, 1999, s. 155–170; Wesoły, 2010, s. 261–278). Do najważniejszych encyklik w tym zakresie, wciąż zachowujących w wielu miejscach swą aktualność, należą: *Rerum novarum* Leona XIII o kwestii robotniczej (1891), *Quadragesimo anno* Piusa XI o odnowieniu ustroju społecznego w 40. rocznicę encykliki *Rerum novarum* (1931), *Pacem in terris* Jana XXIII o pokoju między wszystkimi narodami opartym na prawdzie, sprawiedliwości, miłości i wolności (1963), *Populorum progressio* Pawła VI o popieraniu rozwoju narodów (1967), *Centesimus annus* Jana Pawła II (1991) o aktualnych problemach społecznych w stulecie *Rerum novarum*, *Caritas in veritate* Benedykta XVI o integralnym rozwoju ludzkim w miłości i prawdzie (2009).

W przesłaniu *Rerum novarum* fundamentalne znaczenie dla pozytywnego rozwoju wspólnoty ludzkiej ma solidarne dbanie wszystkich jej członków o powszechne dobro swych wspólnot państwowych przez realizowanie zasady odpowiedzialności za dobro wspólne i zasady sprawiedliwości, regulującej stosunki społeczne między obywatelami. Tak osiąganе dobro wspólne zapewnia lepsze i beztrudne życie każdej wspólnocie państwowej. Dobro to jest efektem współdziałania władzy państwowej i obywateli, w celu jego pomnażania dla pożytku całego społeczeństwa. Zgodnie z tym członkowie wspólnoty państwowej mogą swobodnie działać i zaspokajać swoje potrzeby, pod warunkiem że ich aktywności nie zagrażają dobru powszechnemu i nie wyrządzają krzywdy bliźniemu. W tak rozumianym porządku dobro wspólne to takie, do którego obywatele razem i każdy z osobna mają równy dostęp (Leon XIII, 1891, nr 26, 28, 37).

W *Quadragesimo anno* troska wobec wspólnoty państwowej wyraża się w respektowaniu zasady pomocniczości. Ma ona służyć dobru mniejszych wspólnot w państwie, zwłaszcza członkom tych społeczności, bowiem ich dobro składa się na dobro wspólne całej wspólnoty państwowej. Wyznaczenie i urzeczywistnienie tego dobra musi opierać się na odpowiedzialności indywidualnej i zbiorowej jednostek i wspólnot. To oznacza, że pożądaný rozwój

i dobrostan tych wspólnot, jako integralnych części wspólnoty państwowej, zależy od ich wolności, samodzielności i niezależności funkcjonowania wobec organów i instytucji państwa. Z tego powodu władze państwa powinny przestrzegać zasady pomocniczości, ponieważ zapewnia ona wszystkim członkom wspólnot poczucie jedności i współodpowiedzialności, wynikające ze wspólnotowych zobowiązań i dążeń. W ten sposób szczęśliwsze i pomyślniejsze jest poszukiwanie rozwiązań w ramach współżycia społecznego, gospodarczego i politycznego oraz rozwiązywania problemów państwa (Pius XI, 1931, nr 79–80).

W nauczaniu *Pacem in terris* budowanie pokoju, szacunku, współpracy i solidarności między wspólnotami państwowymi łączy się z zachowaniem porządku ustanowionego w stosunkach społecznych. W porządku tym za najwyższą wartość uznaje się godność każdej osoby ludzkiej, ponieważ każdy człowiek jest podmiotem praw i obowiązków. Jan XXIII wskazuje, że wartość ta wyraża się w potrzebie uregulowania współżycia społecznego, ustalenia zasad stosunków między obywatelami a władzami państwa, ułożenia wzajemnych kontaktów między państwami, wytyczenia zasad współżycia poszczególnych ludzi i państw z narodami innych państw świata. Pomoże to w jednoczeniu się wspólnoty międzynarodowej w celu wzajemnego rozwoju i zmniejszenia nierówności w krajach i między krajami (Jan XXIII, 1963, nr 1, 7, 58).

Nauczanie *Populorum progressio* wskazuje, że rozwój wspólnoty światowej w konsekwencji braku braterstwa między ludźmi i między narodami spowalniają nierówności społeczne i nierówne szanse w postępie cywilizacyjnym, w szczególności brak równowagi w dostępie do dobrodziejstw przez narody ubogie i narażone na zagrożenia. Z tego powodu konieczne jest popieranie prawa do rozwoju państw biednych i pełniejszego ich udziału w dobrach stworzonych przez cywilizację. Jest to zrozumiałe, zważywszy, że osiąganie przez narody ubogie wszechstronnego rozwoju w kwestiach społecznych, ekonomicznych i politycznych prowadzi do poprawy jakości ich życia, rozwoju gospodarczego, sprawiedliwości i solidarności społecznej. W tym znaczeniu również rozwój państw bogatych będzie szybszy, gdy państwa biedne będą się rozwijać w równym tempie. Za ten zrównoważony rozwój wspólnoty światowej odpowiadają przede wszystkim państwa bogate w poczuciu współodpowiedzialności, współdziałania i wspierania państw biednych we wspólnym braterstwie (Paweł VI, 1967, nr 1, 44).

Jan Paweł II zwracał uwagę na problemy społeczne, takie jak rozwój wolnego rynku, państwa i społeczeństwa obywatelskiego. Głównym jego hamulcem są bariery i monopole, które nie pozwalają wielu wspólnotom państwowym na włączenie się w ogólny proces rozwoju i zapewnianie im podstawowych warunków uczestnictwa. Skuteczne rozwiązanie tego problemu wymaga

tymczasem planowanych i odpowiedzialnych działań oraz współpracy wszystkich członków wspólnoty międzynarodowej. Państwa silniejsze muszą m.in. stwarzać państwom słabszym szansę na udział w życiu międzynarodowym, natomiast państwa słabsze muszą umieć wykorzystywać tę szansę, by zapewnić sobie stabilność sytuacji społecznej, gospodarczej i politycznej, a także perspektywy na przyszłość (Jan Paweł II, 1991, nr 35).

Benedykt XVI nauczał, że w obliczu współczesnych problemów w rozwoju społecznym, ekonomicznym i politycznym państw, zwłaszcza tych, które tkwią w niesprawiedliwości, braku braterstwa i wzajemnej współpracy, podstawową potrzebą jest zaangażowanie się wszystkich ludzi i narodów w działania na rzecz integralnego rozwoju całej wspólnoty ludzkiej, który jest konieczny w epoce globalizacji. Jest on możliwy poprzez osiąganie dobra wspólnego i działanie w życiu społecznym na jego korzyść. Z tego względu we współżyciu społecznym należy budować wzajemne braterstwo, solidarność, sprawiedliwość i pokój. Szczególnym przejawem tak rozumianej współpracy jest odpowiedzialność za rozwój narodów (Benedykt XVI, 2009, nr 7, 20, 38).

W świetle powyższych rozważań katolickiej nauki społecznej wyraźnie widać, że zadaniami stojącymi przed wspólnotami państwowymi, w tym przed całym państwem, są w głównej mierze troska o rozwój i dobro wspólne obywateli (Benestad, 2011, s. 81–112).

Kwestię problemów, na które obecnie cierpi wspólnota ludzka, oraz wartości, które są jej dzisiaj potrzebne, wskazał w rozwijanym przez siebie nauczaniu *Fratelli tutti* następca papieża Benedykta XVI, papież Franciszek.

Wspólnota w nauczaniu papieża Franciszka

Zasiadający na tronie Piotrowym od 2013 r. papież Franciszek w wydanej przez siebie trzeciej encyklice pt. *Fratelli tutti* dostrzega globalne problemy współczesnego świata obejmujące różne sfery życia i organizacji społeczności ludzkiej, związane z deficytem braterstwa i przyjaźni społecznej. Zwraca uwagę, że są to trudności czasów, w których obecnie żyjemy i ich rozwiązanie nie może ograniczać się wyłącznie do refleksji, ale wyrażać się w podejmowaniu solidarnych zmian, w procesie przeobrażania relacji społecznych i idei sprawiedliwości społecznej. Dokonując ich krytycznej diagnozy, podkreśla konieczność uwrażliwiania w tym wymiarze wszystkich ludzi i narodów, a także formułuje postulaty dotyczące ich wspólnotowego działania w celu zapobiegania marginalizacji, dyskryminacji, eliminowania i lekceważenia innych. Zgodnie z tymi wskazaniem Ojciec Święty do najważ-

niejszych negatywnych tendencji dzisiejszego świata, które stają na przeszkodzie rozwojowi braterstwa międzyludzkiego, zalicza: dezintegrację wspólnot państwowych, brak planu rozwoju dla wszystkich państw, negatywne skutki globalizacji i postępu pozbawione wspólnotowych założeń, pandemic i inne wstrząsy dziejowe, nieprzestrzeganie godności ludzkiej na granicach, bariery w komunikacji między ludźmi, podporządkowanie i pogardę krajów dla samych siebie (Franciszek, 2020, nr 3–55).

W obliczu powyższych problemów współczesnego świata w organizowaniu sprawiedliwej społeczności ludzkiej papież Franciszek postuluje wzmocnienie wzajemnej współpracy wszystkich jej członków, by przezwyciężyć podziały społeczne i zapewnić pokój w wymiarze wspólnotowym – istnienia jednej rodziny ludzkiej, zagrożonej odradzającymi się konfliktami i agresywnymi ideologiami. W tym kontekście wyjaśnia, iż negatywne procesy globalizacji charakteryzują się umacnianiem tożsamości państw silnych, dbających przede wszystkim o własne dobro, kosztem osłabiania tożsamości państw słabych i ubogich, stanowiącym następstwo uzależniania ich od innych. Przybierają one postać nowych form kolonizacji kulturowej, która pozbawia ludzi i narody świadomości historycznej, a także upośledza ideologicznie, ekonomicznie i politycznie (Franciszek, 2020, nr 10–14). Papież wskazuje na następujące jej źródła: brak projektu zintegrowanego rozwoju całej ludzkości (brak zjednoczonego i bardziej sprawiedliwego świata); globalne odrzucenia (obniżanie kosztów pracy, bieda, ubóstwo, rasizm); nierówność praw człowieka (nierówne traktowanie i warunki życia, wykluczenie); konflikt i lęk (wojny, zamachy, prześladowania z powodów rasowych lub religijnych, wykroczenia przeciw ludzkiej godności, samotność, niepewność o przyszłość); utrata wartości (odrzucenie idei sprawiedliwości, integracji i odpowiedzialności za życie wspólne); tragedie pandemii COVID-19 (powrót do konsumpcjonizmu i egoizmu); brak wspólnotowej odpowiedzialności w obliczu migracji; słabość komunikacji międzyludzkiej; agresywność komunikacji cyfrowej (rozposzechnianie fałszywych informacji i wiadomości generujących uprzedzenia i nienawiść); niska samoocena krajów słabo rozwiniętych (brak akceptacji społeczeństw ubogich dla własnej tożsamości kulturowej jako przyczyny konfliktów i napięć społecznych) (Franciszek, 2020, nr 15–53). W świetle tych zagrożeń Ojciec Święty stoi na stanowisku, że bardzo ważne jest budowanie braterstwa między ludźmi w ramach współodpowiedzialności za inicjowanie pozytywnych procesów i transformacji, rehabilitacji państw doświadczonych cierpieniem oraz wspierania słabych, ubogich i narażonych na zagrożenia społeczeństw. W jego ocenie jest to idea dająca szansę na korzystne relacje społeczne i sprawiedliwy rozwój wszystkich wspólnot państwowych (Franciszek, 2020, nr 77). Nauczanie *Fratelli tutti* proponuje w tym zakresie optymalny

program przezwyciężenia globalnego kryzysu wartości społecznych i jego następstw, który prezentuje szereg rozwiązań dotyczących życia społecznego, gospodarczego i politycznego. Zakłada ono tworzenie świata otwartego na dobroć i kształtowanie lepszej polityki, zbliżonego w dialogu i przyjaźni społecznej, żyjącego w pokoju oraz szanującego wartości religijne w rozwoju powszechnego braterstwa (Franciszek, 2020).

Papież Franciszek przekonuje, że jest on możliwy, kiedy społeczeństwa łączy więź, jedność i braterstwo, dlatego powinny być one otwarte na wszystkich i zdolne do większego akceptowania innych. Papież nazywa to wprost wyjątkową drogą miłości do urzeczywistnienia dobra całej wspólnoty ludzkiej, która ma rządzić się relacjami społecznymi, w których nikogo się nie wyklucza i troszczy się o wszystkich. W konsekwencji powstaje wizja społeczeństw otwartych zapewniających wszystkim uczestnikom aktywny udział w życiu wspólnoty. Tak rozumiana powszechna miłość wykracza poza granice państw i wyraża ich integrację oraz przyjaźń społeczną. U jej podstaw leży założenie, że jest ona w stanie uchronić od globalnych zagrożeń i nieszczęść oraz zapewnić każdemu człowiekowi wsparcie, kiedy go potrzebuje, a także zaspokoić jego podstawowe potrzeby. W tym sensie powszechna miłość oznacza uznanie przez wspólnoty państwowe równych i niezaprzeczalnych praw godności ludzkiej, we właściwym porządku, harmonii i hierarchii praw naturalnych, a także równych szans na godne życie i rozwój, współodpowiedzialności za ten rozwój, powszechnego przeznaczenia dóbr, a także poszanowania prawa narodów do istnienia i postępu (Franciszek, 2020, nr 87–127).

W kontekście tych wyzwań Ojciec Święty zauważa potrzebę przyjęcia globalnej perspektywy i reakcji na rodzące się kryzysy, bo mogłyby one mieć korzystny wpływ na całą wspólnotę światową. Według niego wiąże się to z koniecznością wypracowania przez wspólnoty i społeczeństwa wspólnych planów oraz podjęcia zbiorowych działań, by przyjąć niezbędne i odpowiednie rozwiązania wobec pojawiających się zagrożeń, np. zjawiska migracji. Dadzą one szansę na ubogacenie i integralny rozwój wszystkich wspólnot, m.in. warunki do komunikowania się ze sobą, utrzymywania dobrych stosunków, spokojnego dialogu, przekazywania wartości swojej kultury, w tym religijnych i historycznych, a także przyjmowania dobra pochodzącego z doświadczeń innych. Dla papieża Franciszka oznacza to konieczność stworzenia światowego porządku prawnego, politycznego i gospodarczego, który wpływa na ukierunkowanie współpracy międzynarodowej na bezinteresowną pomoc i gościnę dla innych ludzi i narodów (Franciszek, 2020, nr 128–141). Można go jednak osiągnąć w warunkach otwarcia się na procesy integracji w wymiarze lokalnym i regionalnym, jeśli mają być one urzeczywistniane w wymiarze globalnym (Franciszek, 2020, nr 142–153).

Rozwój światowej wspólnoty zbudowanej na powyższych wartościach stanowi punkt wyjścia do kształtowania lepszej polityki. Papież interpretuje ją jako dążenie do prawdziwego dobra wspólnego, które ma obejmować wszystkich i szanować różne kultury. W tym sensie krytykuje wizję społeczno-polityczne państw – formy populistyczne, których władze wyrażają pogardę wobec najsłabszych i wykorzystują ich dla swoich korzyści, np. zapewnienia sobie poparcia i zwiększenia popularności, by realizować własne plany i utrzymać się przy władzy lub podporządkować jej instytucje i system prawny. Potępia również formy liberalne utrzymujące procedury, które nie obejmują najsłabszych, pozostawiając ich samym sobie. Podkreśla przy tym, że tak się dzieje, szczególnie gdy propaganda polityczna i media promują kulturę indywidualistyczną, gdy relacje i władze międzynarodowe ukierunkowane są na większy indywidualizm, dezintegrację, wolność i korzyść najbogatszych, brak autorytetu regulowanego przez prawo, potrzebę reformy silniejszych i sprawnie zorganizowanych instytucji międzynarodowych, w tym reformy już istniejących. Tak pojawia się potrzeba lepszej polityki, która jednoczy wszystkie państwa w solidarnym dążeniu do przyszłości, wypracowujących wspólne podejście np. do rozwiązywania globalnych kryzysów, i jest zdolna do reformowania światowych instytucji, koordynowania ich oraz zapewniania im dobrych praktyk (Franciszek, 2020, nr 154–197).

W odniesieniu do świata otwartego, zbliżonego w dialogu i przyjaźni społecznej Ojciec Święty podkreśla, że szacunek dla innych kultur pomógłby wszystkim ludziom i narodom budować lepsze relacje społeczne i tym samym żyć lepiej. Jest on potrzebny każdej wspólnocie państwowej, która pragnie rozwijać kulturę popularną, uniwersytecką, młodzieżową, artystyczną, technologiczną, gospodarczą, rodzinną czy medialną. W przeciwnym razie podmioty nie troszczą się o dobro wspólne, ale o uzyskanie korzyści, jakie daje różnego typu władza, lub o narzucenie swojego sposobu myślenia. Papież akcentuje więc konieczność budowania dialogu społecznego, zarówno w debacie publicznej, jak i w mediach, który uczy szacunku do drugiego człowieka poprzez akceptowanie odmiennego punktu widzenia, poglądów, przekonań czy interesów. Powinien być on również otwarty na argumenty, opinie i perspektywy, stanowiąc sposób na okazywanie uprzejmości oraz dążenie do spotkania i uznania innych. W tym sensie ważne dla rozwoju drugiego, czyli przyjaźni społecznej, jest to, by żyć zgodnie z rzeczywistością oraz piętnować różne przejawy manipulacji, zniekształcania i ukrywania prawdy w sferze publicznej i prywatnej (Franciszek, 2020, nr 198–224).

Niezależnie od tego istotnym aspektem rozwijania świata poprzez otwarte braterstwo i przyjaźń społeczną według papieża Franciszka jest projektowanie i budowanie trwałego pokoju. W tym kontekście zaleca on zacząć od nowa

w obliczu prawdy, ukazując źródła globalnego kryzysu w celu ich zwalczania poprzez wspólne projektowanie i wdrażanie nowych rozwiązań. Obowiązek ten w ramach wspólnoty światowej spoczywa na państwach silnych i bogatych względem państw słabych i biednych, natomiast w ramach wspólnot państwowych – na ich społeczeństwach wobec zubożałych grup i warstw społecznych. W obu przypadkach w dążeniu do ustanowienia pokoju w państwie i społeczeństwie nie można zapominać, że nierówności społeczne i brak równego dostępu do dóbr, w tym brak integralnego rozwoju i działania wspólnot, nie pozwalają na jego osiągnięcie. Budowanie trwałego pokoju opiera się również na przebaczeniu i pojednaniu stron konfliktów oraz unikaniu wojny między państwami i narodami (Franciszek, 2020, nr 225–270).

Zdaniem papieża Franciszka do urzeczywistnienia tej wizji świata przyczyniają się różne religie formułujące postulaty o powszechnym braterstwie i przyjaźni społecznej. Mówiąc o uznaniu godności każdej osoby ludzkiej, stwarzają możliwości dialogu na rzecz solidarności i sprawiedliwości społecznej. W jego ocenie dialog pomiędzy różnymi religiami nie odbywa się jedynie dla dyplomacji, uprzejmości czy tolerancji, lecz jego „celem jest nawiązanie przyjaźni, pokoju i harmonii oraz dzielenie się wartościami i doświadczeniami duchowymi oraz moralnymi w duchu prawdy i miłości” (Franciszek, 2020, nr 271).

Podsumowanie

Nauczanie *Fratelli tutti* proponuje rozwój wspólnoty ludzkiej w aspekcie braterstwa i przyjaźni społecznej jako lekarstwa na globalne problemy społeczne, gospodarcze i polityczne oraz pojawiające się kryzysy. W duchu katolickiej nauki społecznej w kontekście omawianej problematyki koresponduje ono z ogólnymi założeniami encyklik społecznych poprzedników papieża Franciszka. Oni również rozważali temat zagrożeń wspólnoty ludzkiej swoich czasów, ukazując możliwości zapobiegania tym negatywnym zjawiskom, a w odniesieniu do braterstwa i przyjaźni społecznej proponowali rozwiązania w postaci różnych zaleceń i wytycznych.

Ojciec Święty buduje nauczanie *Fratelli tutti* na przesłaniu św. Franciszka z Asyżu, fragmentów swoich przemówień i autocytatów oraz odwołań do różnych postaci. Porusza wiele kwestii dotyczących dzisiejszego życia społecznego, gospodarczego i politycznego, które uniemożliwiają osiągnięcie wspólnotowego rozwoju, pokoju, solidarności, sprawiedliwości i powszechnego dobra wspólnoty międzynarodowej. W tym aspekcie papież wskazuje na jej słabość, wynikającą m.in. z braku braterstwa i przyjaźni między ludźmi, malejącego

poczucia przynależności do jednej rodziny ludzkiej oraz braku jej jedności we wzajemnym rozwoju, a także zbiorowej pomocy państw silnych i bogatych względem państw słabych i ubogich. Postuluje więc, by uwrażliwiać na nie ludzi, narody i wspólnoty, jak również proponuje szereg rozwiązań.

Papież Franciszek w swym nauczaniu dokonuje diagnozy współczesnego świata, przeciwstawiając wszelkim problemom swoje marzenie o braterstwie i przyjaźni społecznej. Zwraca ponadto uwagę, iż globalizacja stanowi wielkie wyzwanie dla integracji wspólnoty światowej. W jego ocenie wynika to m.in. z faktu, że żyjemy w czasach wojen, konfliktów, ubóstwa, braku poszanowania godności i praw człowieka, nierówności społecznych, migracji, kryzysów społecznych, ekonomicznych i politycznych, zmian klimatycznych, a obecnie także pandemii.

Literatura

- Benestad J. (2011). *Church, State, and Society: An Introduction to Catholic Social Doctrine*. Washington, D.C.: Catholic University of America Press.
- Benedykt XVI (2009). *Caritas in veritate*. https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/pl/encyclicals/documents/hf_ben-xvi_enc_20090629_caritas-in-veritate.html [dostęp: 27.11.2021].
- Dutkiewicz G., Charuta-Kojkoł J., Męczkowska-Christiansen A. (2021). Współpraca samorządu terytorialnego i Wojsk Obrony Terytorialnej jako dobro wspólne w ujęciu konstytucyjnej zasady dobra wspólnego i katolickiej nauki społecznej. *Przegląd Religioznawczy*, 2(280), 111–126.
- Dutkiewicz G., Piwnicki G. (2021). Samorząd terytorialny jako przejaw społeczeństwa obywatelskiego w ujęciu wybranych encyklik papieskich. *Przegląd Religioznawczy*, 3(281), 103–114.
- Franciszek (2020). *Fratelli tutti*. https://www.vatican.va/content/francesco/pl/encyclicals/documents/papa-francesco_20201003_enciclica-fratelli-tutti.html [dostęp: 20.11.2021].
- Jan Paweł II (1991). *Centesimus annus*. <http://www.mop.pl/doc/html/encykliki/Centesimus%20annus.htm> [dostęp: 26.11.2021].
- Jan XXIII (1963). *Pacem in terris*. <http://www.mop.pl/doc/html/encykliki/Encyklika%20Pacem%20in%20terris.htm> [dostęp: 24.11.2021].
- Kusiak P. (2017). Globalizacja w refleksji papieża Benedykta XVI. *Przegląd Religioznawczy*, 1(263), 121–132.
- Leon XIII (1891). *Rerum novarum*. <http://www.mop.pl/doc/html/encykliki/Rerum%20novarum.htm> [dostęp: 22.11.2021].
- Łużyński W. (2012). Elementy zasady pomocniczości w encyklice Benedykta XVI *Caritas in veritate*. *Teologia i Człowiek*, 20, 69–82.
- Paweł VI (1967). *Populorum progressio*. <http://www.mop.pl/doc/html/encykliki/Encyklika%20Populorum%20progressio.htm> [dostęp: 25.11.2021].

- Pius XI (1931). *Quadragesimo anno*. <http://www.mop.pl/doc/html/encykliki/Quadragesimo%20anno.htm> [dostęp: 23.11.2021].
- Skorowski H. (1999). Zaangażowanie społeczne istotnym wymiarem chrześcijaństwa. *Seminare*, 15, 155–170.
- Szacki J. (2002). *Historia myśli socjologicznej*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Załęski P. (2011). Tönnies i społeczeństwo cywilne: Źródła nowoczesnej koncepcji społeczeństwa. *Przegląd Socjologii Jakościowej*, VII, 2, 72–83.
- Wesoły W. (2010). Pojęcie „dobra wspólnego” w starożytności, średniowieczu i we współczesnym nauczaniu Kościoła. *Nurt. SVD*, 44/1(127), 261–278.
- Wspólnota (hasło). <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/wspolnota;3998410.html> [dostęp: 30.11.2021].